

DEDIŠČINA KUCLERJEVIH HARMONIK ZAČETKI IZDELOVANJA HARMONIK NA SLOVENSKEM

»Harmonika je pač najpriljubljenejši instrument našega ljudstva. Naši fantje se ga kaj radi poslužujejo pri raznih prilikah, posebno za nabore, bališča, ohceti, veselice itd.«

(Jutro, 11. 9. 1929)

Ivan Kucler, domačin z Lesnega Brda pri Vrhniki, je začel prve diatonične harmonike izdelovati kmalu po letu 1860. Izdelki družinske delavnice Kucler so v naslednjih desetletjih našli pot na tržišča na Slovenskem in na tujem ter v številne domove ljubiteljev njihovih harmonik. Uspešna družinska zgodba se je tragično končala med drugo svetovno vojno, ko je proizvodnja harmonik popolnoma zamrla, družino Kucler pa je prizadela prezgodnja smrt očeta, matere in petih sinov.

Pričujoča razstava in spremljevalni dogodek sta poklon družini Kucler ter vsem generacijam izdelovalcev povezanih s Kuclerjevo delavnico. Med njimi so bili tudi mojstri, ki so se pri Kuclerjevih učili obrti in jo v naslednjih desetletjih nadaljevali v Sloveniji. Kuclerjevi in mojstri, ki so izšli iz njihove delavnice, so tako pomembno prispevali k tradiciji izdelovanja harmonik na Slovenskem. Harmonika je danes eno najbolj razširjenih in priljubljenih glasbil pri nas ter prepoznaven simbol slovenske glasbene kulture.

Avtorja razstave se iskreno zahvaljujeta vsem sogovornikom, ki so z nami delili spomine in predmete, povezane s Kuclerjevimi harmonikami, tem s tem bistveno pripomogli k uspešni realizaciji razstave:

Jeni in Alfred Brežnik z družino (Sydney, Avstralija), Mark Brežnik (Sydney, Avstralija), Marija Lenaršič (Log pri Dragomerju), Katarina Vrisk (Melbourne, Avstralija), Sebastjan Auser (Parizlje), Janez Železnik (Vrzenec), družina Strban (Drenov Grič), družina Umek (Vrhnika), družina Novak (Verd), družina Drobnič (Borovnica).

Kuclerjev logotip s starejše harmonike.
Foto: Jure Žitko

Danes, več kot osemdeset let pozneje, je zgodba Kuclerjevih med domačini in širšo javnostjo le malo poznana. Po vojni se o družini Kucler in njihovem izdelovanju harmonik skoraj ni govorilo in njihova zgodba je počasi tonila v pozabo. Hči zadnjega izdelovalca Jeni Kucler, poročena Brežnik, se je preselila v Avstralijo, kjer so pred leti že pripravili predstavitev Kuclerjevih harmonik. Njihovo zgodbo je v knjigi *Anthology of Slovenian Australian Musicians* (Antologija slovenskih glasbenikov v Avstraliji, 2016) opisala **Katarina Vrisk iz Avstralije**. Njen prispevek je eden redkih zapisov o glasbilarstvu družini Kucler. V zadnjem času se raziskovanju Kuclerjevih posveča ljubiteljski raziskovalec **Jure Žitko iz Podlipa**, ki je s svojim delom pomembno spodbudil ponovno zanimanje za Kuclerjeve harmonike ter zavedanje o pomenu njihove dediščine za slovenski prostor. Jure je Katarino pripeljal tudi v Cankarjevo knjižnico Vrhnika, kjer je nastala ideja o razstavi in prireditvi, s katero bi širšo javnost seznanili z zgodovino in uspehi Kuclerjevih.

Kuclerjeva domačija in delavnica pred drugo svetovno vojno.
Vir: zasebni arhiv Jure Žitko

Dediščina Kuclerjevih harmonik – začetki izdelovanja harmonik na Slovenskem

Cankarjev dom Vrhnika, 26. september–11. oktober 2026

Cankarjeva knjižnica Vrhnika, 12. oktober 2026–30. november 2026

Avtorja razstave in besedil: Jure Žitko (občanski raziskovalec) in dr. Rebeka Kunej (ZRC SAZU)

Strokovna pomoč pri razstavi: dr. Drago Kunej (ZRC SAZU) in Sonja Žakelj (CKV)

Jezikovni pregled: Tina Korošec (CKV)

Oblikovanje razstave: Ema Kržič (CKV)

Tisk: Epigram

Razstavo so finančno podprli: Družina Brežnik, Cankarjeva knjižnica Vrhnika, Občina Vrhnika, ZRC SAZU, Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (v okviru raziskovalnega programa št. P6-0111).

DVESTOLETNA ZGODOVINA HARMONIKE

»Ker bo danes prišlo na razstavo mnogo interesentov za harmonike, opozarjamo občinstvo na tvrdke, ki so razstavile harmonike, in sicer Kucler Franc (Drenov Grič pri Brezovici), Jezernik Josip (Kotredež pri Zagorju ob Savi), F. Vodišek (Ljubljana), Meinel & Herold (Maribor), Ljubas in sin (Celovec).«
(Jutro, 9. 9. 1928)

Začetki harmonike segajo v prvo polovico 19. stoletja. Med pomembnimi zgodnjimi razvijalci glasbila je bil Christian Friedrich Ludwig Buschmann, ki naj bi okoli leta 1822 prvi izdelal preprosto glasbilo s prenihajočimi jezički in mehom. Pomemben korak je leta 1829 naredil dunajski izdelovalec **Cyrill Demian**, ki je **patentiral glasbilo z imenom Accordion** – njegova posebnost je bila, da je s pritiskom na eno tipko zazvenel celoten akord. Značilno je bilo tudi, da je ista tipka ob spremembi smeri meha lahko proizvedla različna akorda, kar je postalo izhodišče za številne poznejše različice diatonične harmonike.

Mnoge spremembe in izboljšave v naslednjih letih so pripomogle k razvoju harmonike ter pojavu različnih vrst in različic. V 19. stoletju se je harmonika hitro razširila po svetu in prevzela so jo številna kulturna okolja, pogosto tudi za izvajanje ljudske glasbe.

Njena velika prednost je bila praktičnost: en sam godec je lahko z razmeroma majhnim glasbilom izvajal melodijo, ritem in spremljavo ter tako samostojno igral za ples in ob drugih družabnih priložnostih. **Z vse večjo razširjenostjo je harmonika močno spremenila dotedanjo godčevsko prakso, postopoma izpodrivala nekatera starejša glasbila in prevzemala pomembno mesto v godčevskih sestavih.**

Slovenci smo za harmoniko uporabljali različna poimenovanja, med drugim *ramonika*, *orgle*, *mehi*, *fude*, *šumele* in *mešiček*, najbolj pa se je uveljavilo poimenovanje *frajtonarica* za diatonično harmoniko, ki je kmalu postala eno najpomembnejših glasbil ljudskih godcev.

Na Slovenskem se je harmonika pojavila že kmalu po letu 1850. **Eno osrednjih središč izdelovanja in širjenja harmonik v osrednjeslovenskem prostoru je bila Kuclerjeva obrtna delavnica na Lesnem Brdu pri Vrhniku.**

Do konca 19. stoletja se je harmonika že trdno zasedla v glasbeni kulturi Slovencev. Sprva uvoženo srednjeevropsko glasbilo so začeli izdelovati tudi domači mojstri ter ga skupaj z godci prilagajati domačim potrebam in načinu igranja. Sčasoma so se tako razvile tudi lokalne različice harmonike.

Izumitelj harmonike Cyrill Demian s prvimi harmonikami.
Vir: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0

Kuclerjeva domačija in delavnica na Lesnem Brdu.
Vir: zasebni arhiv družine Strban

Kromatična harmonika, izdelana pod zaporedno številko 113, kar jo uvršča med zgodnejše primerke ohranjenih Kuclerjevih harmonik.
Vir: zasebni arhiv družine Umek

Osebna harmonika Antona Kuclerja, danes v lasti hčerke Jeni Brežnik.
Vir: zasebni arhiv družine Brežnik

KUCLER – IZDELOVATELJ HARMONIK VEČ GENERACIJ

»G. F. Kucler je sam tudi izvrsten harmonikar, ki je v vsaki veseli družbi dobrodošel.«

(Jutro, 7. 7. 1927)

Ivan Kucler je sredi 19. stoletja začel izdelovati diatonične harmonike in sodi med zgodnje slovenske izdelovalce teh glasbil. Svoje znanje je prenesel na sina Franca (rojenega 1884), ki je nadaljeval družinsko obrt.

Franc Kucler se je leta 1909 poročil z domačinko Antonijo Celarc z Lesnega Brda. Med letoma 1910 in 1928 se jima je rodilo deset otrok: Anton (Tone), Franc, Marija, Franciška, Albin, Leopold (Polde), Stanislav (Stanko), Maks, Vinko in Aleksander (Sandi).

Franc Kucler je bil priznan izdelovalec harmonik in uspešen podjetnik, ki je svoje posle razširil v slovenskem, jugoslovanskem in mednarodnem prostoru.

Vir: zasebni arhiv družine Brežnik

Franc Kucler je razširil podjetje, obrtniško znanje pa prenesel predvsem na sinova **Antona (Toneta) in Leopolda (Poldeta) Kuclerja**, ki sta predstavljala že tretjo generacijo izdelovalcev harmonik v družini.

Fotografija delavnice z napisom – F. Kucler izdelovatelj harmonik.

Vir: zasebni arhiv Jure Žitko

Čeprav so Kuclerjevi z Lesnega Brda, se za lokacijo njihove delavnice pogosto navaja Drenov Grič, kjer je bila nekoč železniška postaja, ali kar Vrhnika.

Druga svetovna vojna je močno zarezala v družino Kuclerjevih in grobo prekinila tradicijo izdelovanja harmonik na Drenovem Griču. 26. avgusta 1942 zgodaj zjutraj so italijanski vojaki obkolili Drenov Grič. Eden prvih, ki so mu tisti dan v vasi vzeli življenje, je bil Franc. Najprej so požgali Kuclerjevo domačijo in delavnico, nato pa lastnika Franca pred požgano domačijo ustrelili.

Italijanski vojaki so našli tudi harmonike, ki so jih Kuclerjevi pred tem zakopali v zemljo, da bi jih skrili, in jih odpeljali neznano kam. Med vojno sta kot partizana padla tudi Anton (februarja 1944) in Leopold (aprila 1945). S tem se je končala bogata in uspešna tradicija izdelovanja harmonik pri Kuclerjevih.

Kuclerjeva domačija in delavnica pred drugo svetovno vojno.

Vir: zasebni arhiv Jure Žitko

Kuclerjeva delavnica po prihodu italijanskih vojakov in požigu leta 1942.

Vir: zasebni arhiv Jure Žitko

DEDIŠČINA IZDELOVANJA HARMONIK NA VRHNIŠKEM

»Gotovo je, da je Kuclerjeva harmonika nenadkriljiva po moči in čistosti glasu, kakor tudi po solidnem in finem delu.«

(Jutro, 7. 7. 1927)

To je le eno izmed trženjskih sporočil, ki jih v dvajsetih letih 20. stoletja zasledimo v slovenskem časopisju. Oglasi za Kuclerjeve harmonike pogosto ponujajo paleta izdelkov. Poleg najbolj znanih diatoničnih harmonik so v Kuclerjevi delavnici izdelovali tudi kromatične.

Ohranjena glasbila in časopisni oglasi pričujejo, da so Kuclerjevi diatonične harmonike izdelovali v dveh izvedbah, tako imenovane slovenske in nemške harmonike. Različici diatoničnih harmonik – slovenska (imenovana tudi kranjska ali stara kranjska) in nemška (imenovana tudi štajerska) – se razlikujeta v razvrstitvi tonov med gumbi, kar zahteva drugačne kombinacije prstnega zaporedja pri igranju. Stara kranjska harmonika je do danes povsem utonila v pozabo in nanjo igrajo le še izredno redki godci. Štajerski tip diatonične harmonike pa je danes v Sloveniji povsem prevladujoč.

Anton (Tone) Kucler leta 1932, v času največjega razcveta Kuclerjeve delavnice. Bil je oče Jeni Brežnik, edine potomke zadnje generacije Kuclerjevih izdelovalcev harmonik.

Vir: zasebni arhiv družine Brežnik

Znamka harmonik Kucler je bila pred drugo svetovno vojno dobro znana, njihove harmonike pa zelo cenjene. Naročil niso prejeli le iz Slovenije, temveč tudi iz Francije, Avstrije in Amerike. V oglasih je bila delavnica pogosto predstavljena kot "prva jugoslovanska izdelovalnica harmonik".

Potrnilo iz leta 1927, da se je Anton Železnik pri Francu Kuclerju izučil obrti izdelovanja harmonik.

Vir: zasebni arhiv Janez Železnik

Kuclerjevi znanja in veščin izdelovanja harmonik niso prenašali le znotraj družine, ampak tudi na druge. V določenem obdobju je delavnica Kuclerjevih harmonik zaposlovala do deset pomočnikov. Nekateri med njimi so pri mojstru Antonu Kuclerju pridobili tudi obrtna potrdila. Med njimi je bil Anton Železnik, ki je bil sprva zaposlen v Kuclerjevi delavnici. Leta 1927 je pri Antonu Kuclerju pridobil obrtno dovoljenje in nato začel harmonike izdelovati samostojno.

Po drugi svetovni vojni je Železnikova delavnica na Vrhniki, ki jo je prevzel Avgust Železnik, nadaljevala tradicijo izdelovanja harmonik v tem delu Slovenije. Anton Železnik je sicer svoje prve harmonike izdelal še na Vrzdencu, od koder je izhajal. Po letu 1988 se je izdelovanje harmonik vrnilo v ta kraj, ko je tam začel izdelovati diatonične harmonike njegov nečak Janez Železnik pod znamko "Janez".

Avgust Železnik v delavnici skupaj z nečakom Janezom Železnikom na Vrhniki leta 1988.

Vir: zasebni arhiv Janez Železnik

V osemdesetih letih 20. stoletja je pri mojstru Avgustu Železniku na Vrhniki iskal nasvete tudi Jože Rutar, izdelovalec diatoničnih harmonik in ustanovitelj danes priznane znamke "Rutar". Tako lahko rečemo, da tudi današnje "rutarce" v sebi nosijo delček dediščine Kuclerjevega mojstrstva.

V delavnici Antona Železnika na Vrhniki leta 1928.

Vir: zasebni arhiv Janez Železnik

NE LE IZDELOVANJE, TUDI IGRANJE NA HARMONIKE

»Prvi med mladimi harmonikarji je bil Leopold Kucler, sin izdelovalca harmonik iz Drenovega griča, pošta Vrhnika.«

(Jutro, 12. 9. 1929)

Izdelovanje harmonik je zahtevalo številna znanja in ročne spretnosti, izdelovalec pa je za uglasčevanje glasbila potreboval tudi dober posluh. Zato ne preseneča, da je bilo **izdelovanje harmonik tesno povezano z igranjem nanje**. Kuclerjevi pri tem niso bili izjema.

Kuclerjevi niso bili le izdelovalci harmonik, ampak tudi znani godci v domači okolici, ki so igrali ob različnih priložnostih. Pred drugo svetovno vojno so se Kuclerjevi otroci udeleževali tudi tekmovanj harmonikarjev. Med njimi je bil posebej uspešen Leopold (Polde) Kucler, rojen leta 1918. Mladi Poldek z Drenovega Griča je leta 1927 na tekmovanju harmonikarjev na Ljubljanskem velesejmu osvojil prvo nagrado za igranje na kromatično harmoniko, uspeh pa je ponovil še leta 1929.

Poročilo s tekmovanja harmonikarjev na Ljubljanskem velesejmu razkriva tudi (tekmovalni) repertoar tedanjih harmonikarjev. Igrali so stare viže in marše (*Unter der Doppeladler, Holzhackermarsch, Donauwellen*), pa tudi novejša *Sokolsko, Naprej, Triglav, Gasilsko koračnico, Gorenjski valček*, razne lastne potpurije ter ljudske pesmi (*Na bregu je stala, Na planincih, Slovo*), omenjena pa sta tudi starejša plesa *marzolin* in *špicpolka*.

Leopold (Polde) Kucler, zmagovalec v igranju na kromatično harmoniko na tekmovanju mladih harmonikarjev Ljubljanskega velesejma leta 1927.

Vir: Jutro, 12. oktober 1927, str. 41

Ob poroki sina Antona Kuclerja in Marije Bastarda z Ljubogojne pri Horjulu leta 1937. V ozadju s harmoniko Antonov brat Leopold (Polde) Kucler. Na sliki sta tudi Anton Železnik (prvi z leve) in Avgust Železnik (prvi z desne).

Vir: zasebni arhiv družine Brežnik

K muzikalnemu programu.
Čimbolj se potapljamo v jesen, tembolj oživlja koncertno življenje po mestu, tembolj se množe prireditve za prireditelje. Po možnosti prenaša Radio tudi drugevrstne prireditve (izven strogega koncertnega obseja), ki morejo zanimati širšo javnost. Tovrsten je prenos povodom odkritja Napoleónovega spomenika ob priliki 120 letnice Ilirije oživljene. Med nedeljskim popoldanskim nastopom svira tudi Poldek Kucler (z Drenovega griča), zmagovalec pri tekmi mladoletnih harmonikarjev. — V splošnem je tudi v tem tednu instrumentalna godba bolj poudarjena. — V torek je prvi nastop

Leopolda (Poldeta) Kuclerja z Drenovega Griča, uspešnega mladega harmonikarja, je bilo leta 1929 mogoče poslušati tudi na Radiu Ljubljana.

Vir: Radio Ljubljana: tednik za radiofuzijo 1 (22), str. 6, 8

Izdelovalec harmonik Franc Kucler je tovrstna tekmovanja harmonikarjev podpiral in prispeval nagrade za zmagovalce, hkrati pa v sklopu Ljubljanskega velesejma tudi razstavljal in tržil svoje harmonike. Kot je poročal časopis Jutro, je prav zato moral njegov sin Polde leta 1928 tekmovati izven konkurence.

Časopisje je poročalo o uspehih tekmovanj harmonikarjev na Ljubljanskem velesejmu in objavljalo tudi fotografije nastopajočih. Med mladimi harmonikarji na fotografiji je tudi Leopold (Polde) Kucler (levo spodaj).

Vir: Jutro, Tedenske slike, 19. september 1929, str. 38

Družinska fotografija ob poroki Frančiške Kucler. Desno od neveste je oče Franc, levo od ženina sedi mama Antonija Kucler. V prvi vrsti sta s harmonikama Kuclerjeva sinova Franc (levo) in Leopold (desno), s kontrabasom pa Anton Kucler.

Vir: zasebni arhiv družine Brežnik

MATI DESETIH OTROK IN NARODNI HEROJ: ANTONIJA KUCLER (2. 1. 1890—3. 9. 1942)

»Saj je harmonika tudi skoraj edino razvedrilo našega delavca in skoraj edina vez izseljencev v domovino. Ko že njih potomci izgube materinski jezik, igrajo še domače na harmonikah ali jih vsaj poslušajo z gramofona. Zato po izjavah izdelovalcev harmonik gre v inozemstvo vsaj 500 mehov na leto. Da, jezik gine, le pesem ostane tam daleč...!«

(Ponedeljek, 10. 9. 1928)

Portret Antonije Kucler.
Vir: zasebni arhiv Jure Žitko

Antonija Kucler, rojena Celarc, se je rodila 2. januarja 1890 na Lesnem Brdu. Leta 1909 se je poročila s Francem Kuclerjem in postala mati desetih otrok – osmih sinov in dveh hčera.

V življenje številčne družine je usodno posegla druga svetovna vojna. Antonija Kucler je bila vodja partizanske javke, njihova domačija pa je služila tudi kot skladišče orožja in streliva. Italijanski vojaki so 26. avgusta 1942 ubili njenega moža Franca, Antonijo pa zajeli in odpeljali v zapor v Ljubljano. 3. septembra 1942 je bila kot talka ustreljena v Gramozni jami v Ljubljani. Med vojno je življenje izgubilo tudi pet njenih sinov, ki so se pridružili partizanom: Franc (1942), Stanislav in Aleksander (1943), Anton (1944) in Leopold (1945). Druga svetovna vojna je tako zahtevala življenja sedmih članov družine Kucler z Lesnega Brda.

Z odlokom predsednika Federativne ljudske republike Jugoslavije Josipa Broza Tita je bila Antonija Kucler **21. julija 1953 razglašena za narodnega heroja Jugoslavije**. Bila je edina ženska iz Slovenije s tem nazivom, ki ni bila članica Komunistične partije Jugoslavije.

Današnji Vrtec Vrhnika. Njegovo polno ime, Vzgojno-izobraževalni zavod Antonije Kucler Vrhnika, ohranja spomin na Antonijo Kucler.
Foto: Jure Žitko

Spomin nanjo je ostal močno povezan z Vrhniko. Leta 1982 so ob 35-letnici predšolske vzgoje v občini Vrhnika vrhniški vrtec poimenovali po Antoniji Kucler. Ob tem so jo predstavili kot hrabro mater številnih otrok, ki jih je v težkih časih vzgojila v dobre in pogumne ljudi. Vrtec je 26. januarja 1997 pogorel, leta 2006 pa so na istem mestu odprli novega. Ta še danes nosi ime **Vzgojno-izobraževalni zavod Antonije Kucler Vrhnika**.

Ob 40. obletnici Vrtca Vrhnika so leta 1987 pred vrtcem odkrili tudi doprski kip Antonije Kucler. Leta 1991 so ga neznanci odstranili in zakopali v gramoz nedaleč od vrtca. Kmalu zatem je bil izdelan nov odlitek, ki naj bi ga ponovno postavili pred vrtec, vendar do tega ni prišlo.

Novi odlitek doprsnega kipa Antonije Kucler, ki ga danes hranijo v prostorih Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika.

Foto: Jure Žitko

O uničenju spomenika Antoniji Kucler je maja 1991 poročal tudi lokalni časopis.

Vir: Naš časopis 18 (173), maj 1991, str. 11